

2. Ігнатій Ясюкович: український Генрі Форд: <https://mistaua.com> (дата звернення: 01.10.2022).
3. Игнатий Игнатьевич Ясюкович. *Горно-заводское дело*. 1913. № 24. С. 7376–7377.
4. Чествование И. И. Ясюковича на Каменском заводе. *Промышленность и торговля*. 1913. № 19. С. 325–326.
5. Шандра И. Днепровский завод Южно-Русского Днепровского металлургического общества. *Россия в Первой мировой войне. 1914–1918: энциклопедия*: в 3-х т. Т. 1. Москва: РОССТЭН, 2014. С. 627–629.
6. Ignacy Jasiukowicz (do powodu XXV-lecia pracy w Towarzystwie Dnieprowskiem). *Przegląd Techniczny*. 1913. № 49. S. 641–642.
7. Borysiewicz M. The Economic Achievements of Polish Diaspora in Manchuria and Inner Mongolia, 1898–1936. *Res historica*. 2019. № 47. S. 197–223.

ГРОМАДСЬКІ ІНІЦІАТИВИ З ВІДБУДОВИ ГАЛИЧИНИ У ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Пятницькова Ірина

Наукова розвідка присвячена проблемі відбудови західноукраїнських земель після російської окупації регіону восени 1914 р., планам та проєктам щодо її реалізації. Звернення до цього аспекту історії України має практичне значення і може слугувати корисним досвідом у сучасних планах щодо відбудови України.

Ключові слова: *Перша світова війна, відбудова, «Сільський господар».*

Сучасна російська війна проти України принесла з собою болісні людські, матеріальні та духовні втрати. Водночас продемонструвала стійкість українських державотворчих традицій, високий рівень національної самосвідомості, єдність українського народу в боротьбі за незалежність та демократичні принципи. Вже зараз у суспільстві розгортається дискусія щодо відбудови України. На жаль, цей досвід не є новим для нашої держави, яка вже мала практики післявоєнної відбудови.

Наукова розвідка спрямована на вивчення досвіду відбудови західноукраїнських земель у часи Першої світової війни. Звернення до цього локального виміру зумовлено тим, що саме цей регіон зазнав значних руйнацій у період російської окупації, з осені 1914 р. до літа 1915 р., та характеризувався високим ступенем самоорганізації, наявності громадських ініціатив із відбудови регіону.

Галичина, Північна Буковина зазнали значних руйнувань під час окупації регіону російськими військами у 1914 р. Ще більшими вони були під час їх від-

ступу. У червні 1915 р. російське командування дало наказ, згідно з яким залишена територія «повинна бути перетворена на пустелю, тобто звільнена як від населення, так і від усього, що могло становити для ворога певну цінність» [7, 275]. Почалося масове примусове виселення людей, особливо чоловіків від 17 до 45 років, а також вивезення або знищення продовольчих запасів включно з посівами зернових культур. Реквізиції підлягали всі харчові продукти і сільсько-господарський реманент. Все, що неможливо було вивезти, наказувалося знищити або привести в непридатний стан.

За даними І. Р. Береста, станом на 1917 р. у Галичині вціліла лише третина лісопильних заводів, 170 млинів із 1 500 тих, які діяли до війни. В районі Борислав–Тустановичі–Дрогобич російські війська спалили всі нафтосховища і всі нафтові вишки. Практично перестало працювати промислове виробництво у Західній Волині. Значна частина його обладнання була демонтована і вивезена вглиб Росії, інша зруйнована під час бойових дій. Значних збитків зазнало сільське господарство краю [1, 13–14].

Суттєвих руйнувань зазнав житловий фонд регіону. За даними С. А. Макаруча, на 1918 р. лише у Східній Галичині було спалено 530 тис. будинків [6, 138]. «Мешканці тих сіл живуть донині вже другий рік в ямах, землянках, пивницях та ровах стрілецьких... Серед тих обставин ... мусів прямо вибухнути в тих селах тиф плямистий» [6, 138]. Лише в одному Зборові від пожеж та артилерійських обстрілів було знищено майже 90 % житлових будинків. У багатьох місцевостях вогонь знищив споруди шкіл, читальні товариства «Просвіта». Майже в кожній парафії будівлі церков були пошкоджені, а в 64-х зруйновані повністю [1, 15]. Значних втрат зазнав центр регіону – Львів. Зруйнований був Львівський вокзал, пограбовані – Академічний будинок Наукового товариства ім. Шевченка, Національний музей.

Російська окупація регіону тривала до червня–липня 1915 р. Проте обговорення питань відбудови почалося задовго до цього часу. Ініціативи з відбудови краю належали українській громаді. Питаннями її організації займалася Головна Українська Рада, яка під час російської окупації Галичини перебувала у Відні. При організації як краєвий відділ діяло товариство «Сільський господар», яке очолював Є. Олесницький. До його функцій належало вивчення ситуації з масштабами руйнувань та першочерговими потребами українського населення, направлення шляхів та механізмів відбудови, звернення до уряду з метою привернення уваги до цього питання та активізації діяльності щодо відбудови [4, 142].

При товаристві «Сільський господар» була створена технічна комісія для відбудови українських осель під проводом радника будівництва Макса Черника. Результатом діяльності комісії стало формування до австрійського уряду звернення з першочерговими потребами регіону, до яких належали: доставка продук-

тів, посівних матеріалів, худоби, звільнення полів від окопів та інших військових укріплень, відбудова державним коштом зруйнованих будинків, пришвидшення виплат за конфісковану в мобілізаційних цілях худобу та майно, надання безкоштовного проїзду залізницею [4, 143].

За відповідною домовленістю з австрійським урядом останній брав на себе зобов'язання відбудувати знищені війною будинки та господарські споруди. До часу їх відновлення влаштувати тимчасові бараки. Було домовлено, що подальша і остаточна відбудова має бути реалізована вже після завершення війни. За домовленістю з урядом планувалося створити Центральний комітет для господарської відбудови Галичини. До його складу мали увійти представники уряду. Пізніше відповідні комітети планували створити на рівні повітів під проводом старост, за участі представників місцевого українства [4, 144].

Технічна комісія «Сільського господаря» розробила рекомендації щодо архітектурних принципів відбудови краю. Вони були оформлені у виданнях «Відбудова знищених сіл» (Відень, 1915) та «Відбудова знищених осель в Східній Галичині» (Львів, 1916). Видання містили типові плани та проєкти, що мало спростити працю будівельників. Автор другого видання, архітектор А. Лушпінський, наголошував на необхідності дотримуватися місцевих традицій забудови. Водночас наголошував на проблемах сучасних йому будинків, що потребували виправлення. До них автор відносив низькі стелі в кімнатах; маленькі вікна, що не відкривалися і через які до помешкань потрапляло мало світла; заглиблення хат у землю; утримання худоби в помешканнях. Все це призводило до поганої циркуляції свіжого повітря у помешканні, його сирості та ставало причиною хвороб. При плануванні відбудови житла пропонувалося дотримуватися таких порад: вживати заходів для захисту від вологості, робити відводи води з дахів; кімнати планувати більшими з вищими стелями, більшими робити вікна з можливістю їх відкривати; північну сторону будинків посилювати; на підлогу стелити цеглу замість землі, а дах вкривати соломною замість популярної металеві дахівки, яка взимку додавала холоду, а влітку – спеки [3, 1–16].

Після звільнення краю Крайова центральна відбудова почала діяти при намісництві у Львові у вересні 1915 р. [5]. У липні 1916 р. українські товариства Галичини за участю віденського будівельного товариства «Уніон» заснували у Львові спілку для відбудови знищених війною громадських і приватних будівель, яку очолив К. Левицький [5].

Питанням відбудови українських економічних, культурних і просвітніх організацій Галичини було присвячене спільне засідання представників українських товариств «Просвіта», «Сільський господар», яке відбулося 29 січня 1917 р. [5].

Проте відбудова була ускладнена тим, що відбувалася в умовах продовження війни. Негативний вплив на її запровадження мали природні лиха, епіде-

мії тифу, віспи, іспанки. У регіоні відчувалася нестача будівельних матеріалів, палива. На ринках і базарах процвітала спекуляція [1, 16]. Значною мірою процес відбудови залежав від позиції місцевої влади, рівня її комунікації та взаємодії з населенням [2, 3]. К. Левицький у своїх спогадах критикував австрійську владу за низькі темпи відбудови: «Навіть не постаралися достаточо про це, щоби в спалених селах побудувати захисти на наближаючуся зиму» [3, 247].

Однак українці, як зараз, так і в умовах Першої світової війни, демонстрували високий рівень активності, єднання, готовності до відбудови краю не лише до довоєнного рівня, а краще того, з урахуванням сучасних архітектурних тенденцій та досягнень.

Джерела та література

1. Берест І. Р. Соціальне становище населення Східної Галичини і Західної Волині в роки Першої світової війни: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2009. 23 с.
2. Відбудова Буковини. *Слово*. 1915. № 72. 22 червня.
3. Лушпинський А. Відбудова знищених осель в Східній Галичині. Частина II. Українська загорода простих хат і будинків господарських. Львів, 1916. 16 с.
4. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918. Львів: Друкарня ОО Василіан у Жовкві, 1928. 298 с.
5. Мазур О., Патер І. Львів у роки Першої світової війни. Статті про Львів URL: <https://map.lviv.ua/statti/mazur.html> (дата звернення: 09.09.2022).
6. Макарчук С. А. Українська Республіка галичан. Львів: Світ, 1997. 190 с.
7. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття). Київ: Вид-во «Арія», 2017. 320 с.

СПОГАДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ДОНБАСУ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.

Отземко Олена

Зроблено аналіз мемуарних свідчень українських військових, що брали участь у воєнних діях на території Донбасу в 1918 р. На їхньому прикладі показано інформаційний потенціал спогадів як чинника історичної пам'яті про національно-визвольну боротьбу часів Української революції 1917–1921 рр. у регіоні.

Ключові слова: спогади, історична пам'ять, Українська національна революція, українська армія.